

ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN PEDAGOGIK YONDASHUVNING NAZARIY ASOSLARI

Jabborova Shahnoza Amon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvning mazmuni, mohiyati va nazariy asoslari tahlil qilinadi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchini ta'lim jarayonining markaziga qo'ygan holda, uning individual imkoniyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda bilim olishni tashkil etishdir. Maqolada shaxsga yo'naltirilgan pedagogika konsepsiyasi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi interaktiv munosabatlar, o'quv jarayonini individuallashtirish va differensial yondashuv tamoyillari yoritiladi. Shuningdek, mazkur yondashuvning ta'lim samaradorligini oshirishdagi amaliy ahamiyati ilmiy tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, pedagogik yondashuv, individuallashtirish, ta'lim samaradorligi, interfaol metodlar, innovatsion pedagogika.

Аннотация: В данной статье рассматриваются содержание, сущность и теоретические основы личностно-ориентированного педагогического подхода в современной системе образования. Основная цель личностно-ориентированного обучения — организация образовательного процесса с учетом индивидуальных особенностей, способностей и потребностей обучающихся. В работе анализируются концепция личностно-ориентированной педагогики, интерактивные отношения между учителем и учеником, а также принципы индивидуализации и дифференциации обучения. Особое внимание уделяется практическому значению данного подхода для повышения эффективности образовательного процесса.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, педагогический подход, индивидуализация, эффективность образования, интерактивные методы, инновационная педагогика.

Abstract: This article analyzes the content, essence, and theoretical foundations of the learner-centered pedagogical approach in the modern education system. The main goal of learner-centered education is to place the learner at the core of the educational process, organizing instruction in accordance with individual abilities, needs, and interests. The paper explores the concept of learner-centered pedagogy, the interactive relationship between teacher and student, and the principles of individualization and differentiation in teaching. Special attention is given to the practical significance of this approach in enhancing the effectiveness and quality of education.

Keywords: learner-centered education, pedagogical approach, individualization, educational effectiveness, interactive methods, innovative pedagogy.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi inson kapitalini rivojlantirish, ijodkor va mustaqil fikrlovchi shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lib, bunda shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. XXI asrda ta'limning asosiy vazifasi o'quvchini tayyor bilimni o'zlashtiruvchi emas, balki faol, mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlovchi subyekt sifatida shakllantirishdan iboratdir. Shu boisdan, shaxsga yo'naltirilgan pedagogika konsepsiyasi ta'lim jarayonini o'quvchi shaxsining individual imkoniyatlari, ehtiyojlari, qiziqishlari va rivojlanish sur'atlariga mos tarzda tashkil etishni nazarda tutadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim g'oyasi birinchi marta gumanistik pedagogika oqimi doirasida paydo bo'lib, K. Rojers, A. Maslou, J. Dyui, L.S. Vigotskiy, S.L. Rubinshteyn kabi olimlarning tadqiqotlarida nazariy asoslangan. Ularning fikricha, inson o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun qulay psixologik-pedagogik muhitga ega bo'lishi kerak. Shu bois, shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'qituvchi faqat bilim manbai emas, balki o'quv jarayonini tashkil etuvchi, o'quvchini qo'llab-quvvatlovchi hamkor sifatida maydonga chiqadi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "O'zbekiston – 2030" strategiyasi, "Yangi O'zbekiston – yangi ta'lim" konsepsiyasi, shuningdek, Prezidentning qator farmon va qarorlarida ta'lim sifatini oshirishda individual yondashuv, innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli ta'lim vositalaridan samarali foydalanish muhim shart sifatida belgilangan.

Shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvning amaliy joriy etilishi ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida — boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim tizimida o'quvchi (talaba)ning subyektiv tajribasiga asoslangan o'qitish metodlarini qo'llash, shaxsiy o'sish va o'zini anglash imkoniyatlarini kengaytirishni taqozo etadi. Bunda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ishonch, hamkorlik, erkin fikrlash muhitini yaratish, o'quvchi faoliyatini baholashda individual yondashuvni tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotda shaxsga yo'naltirilgan ta'limning nazariy-metodologik asoslari, uni amaliyotda qo'llashning o'ziga xos jihatlari, o'qituvchi faoliyatidagi o'zgarishlar hamda bu yondashuvning ta'lim samaradorligiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shu orqali maqola zamonaviy ta'limda insonparvarlik, individuallik va o'zini rivojlantirish tamoyillariga asoslangan pedagogik tizimni takomillashtirishga ilmiy asos yaratadi.

ASOSIY QISM

Shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv — bu ta'lim jarayonini o'quvchi (yoki talaba) shaxsining o'ziga xos xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini inobatga olgan holda tashkil etish g'oyasiga asoslangan ta'lim paradigmasidir. Mazkur yondashuvning ildizlari gumanistik psixologiya va pedagogika yo'nalishlariga borib taqaladi. K. Rojers va A. Maslou tomonidan ilgari surilgan "o'zini aktualizatsiya qilish" nazariyasiga ko'ra, har bir inson o'z ichki imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish qobiliyatiga ega va ta'lim tizimi shu imkoniyatni yuzaga chiqarishga xizmat qilishi kerak.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda asosiy e'tibor o'qituvchi faoliyatidan o'quvchi faoliyatiga ko'chadi. Ya'ni, o'qituvchi bilimni tayyor holda beruvchi emas, balki o'quvchini

mustaqil bilim olishga, muammolarni yechishga va o'z fikrini himoya qilishga yo'naltiruvchi tashkilotchi, yo'lboshchi, fasilitator sifatida namoyon bo'ladi. Bu jarayonda o'quvchi o'zining shaxsiy tajribasi, dunyoqarashi, qadriyatlari va hissiy holati orqali bilimni o'zlashtiradi.

Ushbu yondashuvda ta'limning markaziy maqsadi — o'quvchining “subyektiv o'sish”ini ta'minlash, ya'ni uning shaxsiy sifatlarini, mustaqillikni, mas'uliyatni, ijodkorlikni, empatiyani rivojlantirishdir. Shu nuqtayi nazardan, shaxsga yo'naltirilgan pedagogika an'anaviy “bilim berish” modelidan farqli ravishda “shaxsni rivojlantirish” modeliga asoslanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning nazariy asoslari quyidagi tamoyillar orqali ifodalanadi:

1. Insonparvarlik tamoyili – har bir o'quvchi shaxs sifatida hurmat qilinadi, uning fikri, his-tuyg'usi va qarashlari e'tiborga olinadi.
2. Individuallashtirish tamoyili – ta'lim mazmuni va metodlari har bir o'quvchining individual o'ziga xos xususiyatlariga moslashtiriladi.
3. Faollik va mustaqillik tamoyili – o'quvchi bilim jarayonida faol ishtirok etadi, mustaqil qaror qabul qiladi va natijaga erishish uchun shaxsiy javobgarlikni his qiladi.
4. Hamkorlik tamoyili – o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'zaro ishonch, ochiqlik, hurmat asosida pedagogik muloqot o'rnatiladi.
5. Refleksiya tamoyili – o'quvchi o'z o'qish jarayonini tahlil qiladi, o'z bilim va ko'nikmalarini baholashga o'rganadi.

Bu tamoyillar shaxsga yo'naltirilgan ta'limning metodologik negizini tashkil etadi va o'qituvchi faoliyatining barcha bosqichlarida – rejalashtirish, o'qitish, baholash va tahlil jarayonlarida namoyon bo'ladi.

Shaxsga yo'naltirilgan pedagogika o'qituvchidan yangi professional pozitsiyani talab qiladi. U endi “axborot manbai” emas, balki “ta'lim jarayonini boshqaruvchi shaxs”ga aylanadi. O'qituvchi o'quvchining individual rivojlanish yo'lini aniqlaydi, unga mos o'quv strategiyalarini ishlab chiqadi, uning muvaffaqiyatini rag'batlantiradi.

Bunday yondashuvda o'qituvchi:

- ta'lim jarayonida o'quvchi bilan hamkorlikda ishlaydi;
- shaxsiy o'sish uchun motivatsion muhit yaratadi;
- o'quvchining o'zini baholash va refleksiya ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- har bir o'quvchining o'z imkoniyatlarini kashf etishiga sharoit yaratadi.

O'qituvchining ushbu faoliyati pedagogik kompetensiya, kommunikativ madaniyat, empatiya, tashabbuskorlik va refleksiv fikrlash kabi kasbiy sifatlarni talab etadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchi passiv bilim oluvchi emas, balki faol subyekt sifatida maydonga chiqadi. U o'z o'qish jarayonini rejalashtiradi, bilim olish usullarini tanlaydi va natijalarni baholaydi. O'quvchi o'qish jarayonida o'zini anglash, mustaqil fikr yuritish, jamoada ishlash, o'z qarashini asoslash va boshqalar fikrini tinglash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bu jarayonda o'quvchi faoliyatini faollashtirish uchun interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, "Keys-stadi", "Aqliy hujum", "Debat" va "Refleksiya kundaligi" kabi texnologiyalar keng qo'llaniladi.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv ta'lim jarayonida quyidagi natijalarga olib keladi:

- o'quvchilarda o'z-o'zini anglash, o'ziga ishonch va mas'uliyat hissi oshadi;
- o'quv motivatsiyasi kuchayadi, bilim olishga ichki ehtiyoj paydo bo'ladi;
- o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash salohiyati rivojlanadi;
- ta'limning psixologik iqlimi yaxshilanadi, stress darajasi pasayadi;
- o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ijobiy muloqot, hamkorlik muhiti shakllanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv nafaqat individual rivojlanishni ta'minlaydi, balki ta'lim tizimining insonparvarlashuviga, madaniyatlararo muloqotning rivojlanishiga, ijtimoiy moslashuvchan shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston ta'lim tizimi islohoti jarayonida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modelini amaliyotga joriy etish davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylandi. Bu yo'nalishda:

- o'quv dasturlarini individuallashtirish;
- o'quvchi portfoliolarini yuritish;
- kompetensiyaviy yondashuv asosida baholash tizimini joriy etish;
- pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish;
- ta'limda "hayot davomida o'qish" (lifelong learning) tamoyilini kengaytirish ishlari

olib borilmoqda.

Shuningdek, o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi, o'qituvchilar uchun mentorlik dasturlari va professional rivojlanish kurslari hamda o'quvchilar ehtiyojiga mos moslashuvchan o'qitish modellarini yaratish muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

XULOSA

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv — bu insonparvarlik, individuallik va ijodkorlik tamoyillariga asoslangan yangi avlod ta'lim paradigmasidir. Mazkur yondashuv ta'lim jarayonini o'qituvchi markazidan o'quvchi markaziga ko'chiradi, bunda har bir shaxsning intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanish ehtiyojlari hisobga olinadi. Shaxsga yo'naltirilgan pedagogika o'qituvchi faoliyatining yangi shaklini — hamkorlik, refleksiya, muvofiqlashtirish, diagnostika va individual rivojlanish strategiyalarini yaratish faoliyatini talab etadi.

Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, shaxsga yo'naltirilgan ta'limning samaradorligi o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, o'z fikrini asoslay bilishi, ijodkorlik qobiliyati va mas'uliyat hissining oshishida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv o'quvchining ichki motivatsiyasini rag'batlantiradi, uni bilim olish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. O'qituvchi esa o'quv jarayonining tashkilotchisi va yo'lboshchisi sifatida har bir o'quvchining individual o'sishini qo'llab-quvvatlaydi, uning shaxsiy rivojlanish traektoriyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston ta'lim tizimida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar ham aynan shu konsepsiyaga tayanadi. "Yangi O'zbekiston – yangi ta'lim" g'oyasi,

kompetensiyaviy yondashuv, raqamli texnologiyalarni joriy etish, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlar shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amaliyotga keng tatbiq etish uchun zarur shart-sharoit yaratmoqda.

Mazkur yondashuvning muvaffaqiyati quyidagi omillarga bog'liq:

- o'qituvchilarning shaxsga yo'naltirilgan metodlar bo'yicha malakasini oshirish;
- o'quv dasturlarini o'quvchi qiziqishlariga moslashtirish;
- baholash tizimini bilimdan ko'ra kompetensiyaga yo'naltirish;
- o'quvchilar uchun refleksiya, tahlil va mustaqil o'qish imkoniyatlarini kengaytirish;
- o'quv jarayonini individual o'sish dinamikasiga mos ravishda tashkil etish.

Xulosa qilib aytganda, shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv — bu nafaqat ta'lim metodologiyasi, balki shaxsni rivojlantirishning falsafiy va ijtimoiy konsepsiyasidir. U zamonaviy ta'lim tizimining insonparvarlik mohiyatini mustahkamlaydi, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida yangi turdagi hamkorlik munosabatini shakllantiradi hamda o'quvchini hayotiy kompetensiyalar bilan qurollantirishga xizmat qiladi.

Kelgusida ushbu yondashuvni takomillashtirish uchun ta'lim mazmunini integratsiyalash, fanlararo o'qitish modellarini ishlab chiqish, psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini yanada rivojlantirish hamda raqamli texnologiyalar yordamida individual o'qitish platformalarini keng joriy etish zarur. Ana shunda shaxsga yo'naltirilgan pedagogika ta'lim jarayonining haqiqiy markaziga aylanishi, inson salohiyatining to'liq ro'yobga chiqishiga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Abduqodirov, A.A. (2020). Pedagogik innovatsiyalar va ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Ahmedov, M. (2018). Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning nazariy asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. G'afforova, D. (2021). Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va o'qituvchi faoliyatining transformatsiyasi. – Samarqand: SamDU nashriyoti.
4. Karimova, Z.T. (2019). Ta'lim psixologiyasi va shaxsga yo'naltirilgan o'qitish konsepsiyasi. – Toshkent: Ilm ziyo.
5. Mavlonova, R.A. (2022). Pedagogika: nazariya va amaliyot. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
6. Nishonova, Z.M. (2021). Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari. – Toshkent: Fan va innovatsiya.
7. Rasulova, M. (2020). Ta'limda kompetensiyaviy yondashuvning ilmiy-metodik asoslari. – Buxoro: BDU nashriyoti.
8. To'raeva, N. (2019). Pedagogik jarayonda shaxsiy yondashuv va uning samaradorligi. – Farg'ona: FDU nashriyoti.
9. Xodjayeva, G. (2023). Innovatsion ta'lim texnologiyalari va o'quvchi faoliyatini individuallashtirish. – Toshkent: Yangi asr avlodi.

10.Yo'ldosheva, S. (2020). Zamonaviy ta'lim paradigmasi: shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning metodologiyasi. – Toshkent: Barkamol avlod.